

Šimen.

(Vaška slika. Piše Ivan Lah)

I. Šimnov ded.

Skoraj vsak večer je bila vsa vas po koncu. Otroci in odrastli so hiteli na vas in poslušali jok in vpitje iz Selarjeve hiše.

„Selar tepe Šimna“, so vpili, ko so začuli robantenje Selarjevo in jok Šimnov. In to se je ponavljalo vsak večer.

Selar je bil črevljar, in sestra Mica mu je gospodinjala. Kot otroka so prinesli Šimna iz mesta k dedu Selarju, in teta Mica ga je vzgojevala. Hudo je bilo takrat za Šimna. Nihče ni prav skrbel zanj. Teta Mica je vasovala po vasi, delala na polju, večkrat odšla beračit po daljnih vaseh, in Šimen je bil sam in je hodil v raztrganih hlačah, v zamazani srajci, bos in gologlav med vaškimi otroci, pa bal se ni nikogar. Nagajal je otročajem, spravil jih v jok in pobegnil. Če je bil lačen, je ukradel otroku kos kruha, ali kar se mu je zdelo dobro, in je zbežal. Tako so ga včasih, še majhnega, sosedge lovili, a Šimen je imel urne pete in jo je unesel vsakemu. Če so ga pa zatožili staremu Selarju, je prijel stari Selar Šimna zvečer, ko je prišel spat, in ga je pretepel s kneftro. Otroci so se smejali pod oknom, ko so slišali Šimnov jok. — Drugi dan je pa Šimen prelasal in oklofotal vsakega, ki se mu je zdelo, da je kriv njegove včerajšnje nesreče. In zopet se otroci jokali, pa bežali pred Šimnom, lučali ga s kamenjem in palicami in ga končno zatožili očetom in materam. In očetje so iskali Šimna, in če so ga dobili v roke, so ga pretepli po volji; če jim je pa Šimen ušel, so šli k staremu Selarju, in so povedali ter zahtevali, da kaznuje Šimna. In zvečer je bil Šimen zopet tepen. . . .

Tako je živel Šimen mlade dni in odraščal. . . .

Stari Selar je bil pijanec. Kadar je zaslužil nekaj denarja, je šel v krčmo in je pil dva dni skupaj; spal na klopi v gostilni in prepeval pesmi. Bil je vselej dobre volje, kadar je bil pri vinu. Vsi so ga poznali, da je vinski bratec. Imel je pa dosti enakih bratcev. Živel so veselo in pili. In takrat je vselej teta Mica napodila Šimna, naj gre po deda. . . .

Prišel je Šimen v krčmo in je rekel:

„Oče, domov pojdite, so teta rekli.“

Pa staremu Selarju se ni nikdar mudilo iz krčme. Kadar se je vsedel za mizo, ni mogel zlepa domov. Obdali so ga njegovi prijatelji, govorili so o davnih časih, peli veseljaške pesmi in se spominjali veselih dni. Kdor je prišel v krčmo, je dobil kozarec vina od starega Selarja, pa je prisedel, in število pivcev se je množilo. Ko je bilo treba pa plačati, poizgubili so se bratci drug za drugim skrivaj od mize. Stari Selar je pa ostal, pel si vesele pesmi in vabil nove znance k mizi. In ko je prišel Šimen ponj, je odgovoril: „A, kaj, teta rekli! Večerjo naj sama sne, jaz imam tu boljšo, kot je doma. Stara, prinesi nama mesa“, je zapovedal krčmarici in posadil Šimna poleg sebe na klop in ga učil: „Vidiš, Šimen, pameten bodi, kot je tvoj ded. Ti si mojega, našega rodu. In veš, kaj se pravi Selarjevega rodu biti?

Najstarejši rod je to v vasi, in vsi se ga boje. Ti boš imel hišo in gospodar boš. Pa pametno živi, pa ne boj se ne Šmarcev ne Sapljanov, vsi so za nič. Ti si pa tič, čeprav te včasih pretepem, ker te moram. Zato te pretepem, ker te imam rad; rajši te imam, kot svojega sina, pa črevljarsko te naučim.“ In če so bili še drugi pivci z njim pri mizi, je hvalil stari Selar Šimna, da je prebrisan, navihan, in trdil je, da taki ljudje lahko žive. Pripovedoval je, kako je bil mlad on, kakšen je bil, kako je potoval kot črevljarski pomočnik po Nemškem do Dunaja, kako je na Dunaju zabil žebelj v „rokodelsko lipo“, kamor zabije vsak popotni pomočnik svoj žebelj, ko gre mimo, tako, da je lipa že vsa polna žebeljev. Pripovedoval je o čudnih deželah, o Kremsu, o lepih velikih mestih, o globokih rekah, o Donavi, o visokih gorah in o jezerih, o ladjah in o železnicah, in Šimen ga je poslušal kot mrtev. Zraven pa se je ded Selar rad pobahal, kako je ogoljufal kako krčmarico za polič vina, kako si je pomagal, kadar ni imel denarja, in sploh je pravil čudne dogodbe, ki jih je doživel s svojimi prijatelji in znanci na rokodelski poti. In Šimen je vse to poslušal in je hotel nekoč takisto po svetu, goljufati ljudi, če bi se dalo, videti velika mesta, gore, reke in vse, kar je tam, in vse tisto bogastvo po mestih, ki blešči po oknih, zlatnine, dragih kamenov, denarja in drugih dragih reči. In mislil si je, kako bi bilo, ko bi vse to imel, ko bi prišel nazaj v vas, kjer ga zdaj vsi prezirajo in preganjajo, in potem bi ga vsi občudovali in on bi bil bogat, pil bi in vabil ljudi pit, tistim pa, ki so mu bili sovražni, bi pokazal pest. V mislih si je že predstavljal, kako se bo maščeval nad hudobnimi sosedi.

„Pij, Šimen, pij!“ velel mu je ded in ga ponujal z vinom. Sopivci so se smejali. Poznali so Selarja in tudi Šimna. „Ej, Šimen, to bo šele pravi Selar! Tak še ni bil nobeden, kar nas je bilo Selarjev . . .“ pravil je starec. Če sta pa kdaj obsedela sama, je govoril:

„Le daj jih, Šimen, bodo videli, kdo smo mi Selarji, kaj se pravi: Selarjev rod. Pretepi jim zanikarne otroke, pa ne beži pred njimi. Zavidajo nas, v žlici vode bi nas vtopili, pa nas ne bodo, ej, ne bodo. — Z vsemi sem se že prepiral, Matjaža sem pretepel, ker mi je kosil čez mejo. Bodečka sem na sredi vasi v nedeljo vrgel ob tla; ko sem bil mlad, pet sem jih pometal iz gostilne, ko so mene hoteli. Naj nas spoznajo. Mi smo stari, najstarejši rod v vasi, drugi so sami pritepenci. Vsakega vprašaj, od kodi se je pritepel. Nobeden nima nič govoriti, ker so pritepenci, mi smo (pa stara rodovina. Le daj jih, Šimen, prav imaš, da jih.“ In Šimnu se je dobro zdelo, da sedi pri dedu, ki je bil doma tako strog, a v krčmi tako dober. Jedel je meso, in pil je vino, in ko se mu je začelo vrteti v glavi, je odšel domov brez deda. Teta Mica ga je doma pretepla in zapodila spat v seno. Ded se je pa vrnil navadno šele drugi dan s praznimi žepi in s polno glavo. Čemeran je bil in siten, in s sestro Mico sta se kregala in vpila in kričala na glas. Za delo ni bil. Poklical je Šimna, izpraševal ga je, kdo je včeraj pri njem pil, in potem je vse ozmerjal s požeruhi in s pritepenci. Če je pa Šimen potem delal, kot ga je učil v krčmi ded, je bil tepen od sosedov, in doma ga je zvečer natepel ded s kneftro.

Tako so vzgajali Šimna. Ko je bil star deset let, se ga je bala vsa vas kot nevarnega tatu. V šoli je bil zaprt vsak dan. Otroci niso smeli z njim hoditi, in on je sovražil vse, in le takrat se jim je priliznjeno približal, kadar jih je hotel speljati na kako lepo jablano, črešnjo ali kaj takega. Doma se pa Šimen ni več dal tepsti. Kadar je imel slabo vest, je hodil po gozdih in se je skrival po kozolcih, zvečer pa je spal, kjer je bilo. In tako ni prišel po cele dneve domov. Kadar je bil lačen, je kradel, kar in kjer je mogel, da se je najedel. Včasih je poiskal deda v krčmi, ker je vedel, da ga takrat ded hvali in ga ne tepe. Napil se je pri dedu in izginil v gozd. Kadar je kje kaj zmaknil, so ga lovili vsi vaščani, a nihče ga ni ujel. Včasih je ostal dalje časa doma, delal pridno, a pri najmanjšem pregrešku ga je ded zvečer pretepel s kneftro. Včasih ga je privezal za vežna vrata. Otroci so ga dražili, on je moral pa molčati. Ko se mu je pa zdelo dovolj, je pretrgal z drgnjenjem vrvico in je planil nad otroke. Podrl jih je nekaj na tla, nekaj osuval, potem pa izginil za nekaj dni. Kadar se je spet približal lačen v vas, so ga ujeli na kak zviti način, stari Selar ga je privezal na stol z jermenom in ga pretepel. Tako se je to ponavljalo. Šimen je bil bolj in bolj divji, in vse se ga je balo. Nič ni bilo varno pred njim, pa tudi pretepanje doma in v šoli, pa tudi lepa beseda ni pomagala.

„Selarjevega rodu je“, so rekli ljudje, „dober ne more biti.“

II. Prijatelj.

Dasi so vsi sovražili Šimna, vendar ga ni sovražil Maslenov Janko. Bil je z njim istih let in v šolo sta hodila skupaj. Smilil se mu je Šimen. Zdelo se mu je, da so ga spačili ljudje, in da bi bil drugačen, boljši, ko bi bili drugi drugačni. Pregarjan in tepen je bil Šimen, in z novimi malo-pridnostmi je ključoval vsem. Pri Jankotu je bil Šimen drugačen kot pri drugih. Dostikrat se je Šimen zbal kazni in ni šel v šolo, pa ga je Janko pregovoril. Šimen je prestal kazen, in nekaj dni je bil zopet dober. Zato pa je Janko mnogo prestal doma od očeta in od ljudi. Kadar so se drugi smejali, ko je pokala kneftra starega Selarja po ubogem Šimnu in se je vmes čul jok, se Janko ni smejal. Kadar se je Šimen skrival po gozdu, je šel Janko za njim in mu je prinesel kruha. Včasih je Šimen jokal in obljubljeval, da začne drugače živeti, a vendar mu ni bilo mogoče. Čez par dni je bil Šimen zopet stari Šimen.

V župnišču so imeli lepega ježa in udomačeno srno. Otroci so se igrali s srno in letali z njo po vasi; a Šimen jo je hotel odpeljati. Privezal jo je doma v hlev, prišel je hlapec iz župnišča po srno in stari Selar je pretepel Šimna. V šoli so ga zaprli, a Šimen je ušel skozi okno in nekaj dni ga niso videli v vasi. Hotel se je maščevati in odnesti ježa. Splazil se je v „hišterno“, ujel ježa in ga odnesel pod ruto skritega. Pa kam? Domov ne, da ga ne dobi stari Selar. Šel je Šimen k potoku in privezal ježa za nogo k vrbi. Ležal je ves dan ob potoku in se igral z ježem. Zvečer pa se je bal pustiti ježa čez noč na prostem, da bi se ne utrgal in ne ubežal v gozd. Šel je v vas in je našel Jankota.

„Lepega ježa imam“, je Šepnil Jankotu na uho.

Janko se je razveselil. V šoli so brali o ježu, a v roki ga še ni imel.

„Pojdi z menoj!“ je rekel Šimen. In Janko je šel.

Prišla sta do potoka, in jež je ležal zviti poleg vrbe.

Šimen je prijel ježa in učil Jankota, kako se mora jež prijeti, da se človek ne zbode. Igrala sta si z ježem. Šimen ga je včasih del v vodo, da je plaval, spustila sta ga po travi in ga zopet ujela. . . .

„Kam bi ga spravila?“ je vpraševal Šimen Jankota.

„Domov ga nesi“, svetoval je Janko. „Oče ne puste“, je rekel Šimen.

Umolknila sta in premišljala. Šimen je pestoval ježa in mu nagajal s tem, da ga je vlekel za šivanke.

„Spravi ga v vaš hlev“, je svetoval Šimen Jankotu.

Janko se je zbal očeta.

„Če ga dobe, ga izpuste in hudi bodo“, je rekel.

„Saj se jež skrije sam v kot ali v listje. Jutri zjutraj ga pa spet najdeva“, je razlagal Šimen. Jankotu je bilo to dovolji.

Vzela sta ježa in odšla domov.

Spustila sta ga v hlev, in jež je hitro poiskal skrito luknjo in se zaril.

Šimen in Janko sta bila zelo vesela.

„Jutri ga vpreževa, boš videl, kako zna lepo voziti“, je rekel Šimen.

„Komat mu naredim jaz doma iz obrezkov. . . .“

Šimen je bil tisti večer spet tepen od deda, ker ga ni bilo toliko časa domov, a potolažil se je s tem, da ima ježa na varnem.

Janko tisto noč dolgo ni zaspal. Bal se je, da bi zjutraj oče ne dobili ježa v hlevu in ne bi zvedeli, da je bil zopet s Šimnom. Hkrati se je pa veselil, ko je mislil, kako jutri uprežeta s Šimnom ježa, kako bo lepo, ko bo peljal kol po cesti kot rejen voliček. Mislil si je, da ujameta s Šimnom še enega ježa, in vozila bosta s parom prav tako, kot vozi sosed Trkólja z voli. In mislil je dolgo dolgo na to, kako bo lepo, dokler ni zaspal. Zgodaj zjutraj se je vzbudil in se takoj spomnil ježa. Boječe je šel proti hlevu. Srečal je očeta in poznalo se mu je, da ima slabo vest. No, o ježu ni nihče govoril.

Ob osmih je prišel Šimen, in čakala sta pred hišo, kdaj bo mogoče odnesti ježa iz hleva. Šimen je bil sešil lep komat iz usnja, in Janko je nestrpno čakal, kdaj odidejo oče na polje.

Pa je prišel k Selarju zopet hlapec in je povedal, da je Šimen ukral ježa, da so ga videle perice, ko se je z njim igral ob bregu pri vrbi. Šimen jo je popihal iz vasi in ni ga bilo nikjer. . . .

Takrat pa je Maslen šel pogledat v hlev, in po hlevu je letal jež. . . .

Oče so prijeli Jankota za uho in iznova je Janko trpel zaradi Šimna. Hlapec je odnesel ježa. . . .

Čez par dni se je prikazal spet Šimen v vasi, pa Janko mu ni bil več prijatelj. Videl je, da je vselej nesreča, kadar ima kaj s Šimnom.

In zopet so zvečer topli Šimna, ki je obljubljeval, da nikdar več ne prime v roke, kar ni njegovega.

„Stara navada je železna srajca“, pravi pregovor, in kmalu se je zopet nekaj zgodilo. . . .

III. Semenj.

Semenj! Vesela beseda za otroke . . . Veselé se ga pravtako kot svetega Miklavža že štirinajst dni preje, in štejejo, koliko noči bodo še morali prespati, preden zazori tisti veseli dan, ko je vsa vas zživljena in premenjena . . . Zgodaj zjutraj pogledajo otroci skozi okno, če že stoje na vasi beli šotori kramarjev, lectarjev, usnjarjev in drugih trgovcev, ki prodajajo marsikaj, kar je lepo za oči in vzbuja take lepe želje, da bi si kupili. Že ves čas preje spravljajo previdni varčni otroci v varvančke krajcar za krajcarjem, da se more ob semnju kaj lepega kupiti. Nikdar ne vstanejo tako radi in tako zgodaj kot ta dan. Ob sedmih jih je že polna vsa vas. Obhajajo bele šotore in gledajo s poželjivimi pogledi na tiste lepe reči, ki bi jih radi kupili, pa ni denarja dovolj. Na vse zgodaj izprosijo od dobre matere in od radodarnega očeta kak krajcar z mnogimi obljubami, kako bodo v bodoče pridni. Še bolje se pa godi tistim, ki imajo kako dobro staro mater ali pa še boljšega starega očeta, ki hrani kje v škrinji mošnjico tolarjev. Vsak je pač dobre volje na semanji dan, posebno še stari ljudje. Takrat jih je lahko pregovoriti, da dajo celo groš, kar je že za celega konjčka ali pa za najlepšega medenega škofa.

Po vasi gonijo ljudje živino. Ob osmih je vse živo, vpitje mešetarjev, kupcev ter prodajavcev polni celo vas. In to traja cel dan do večera.

Zgodaj zjutraj so bili otroci na vasi, in tudi Šimen je bil med njimi. Vsi trgovci so ga poznali, ker je bil prej nekoč ukradel lectarju kos lecta in so ga bili zasačili. Zato je hodil danes Šimen bolj po sredi vasi in je poganjal koze in ovce ter čakal, da kje kaj zasluži. Nihče mu ni dal krajcarja. Lončarica je razstavila lepe reči, klobučar je imel na prodaj lepa pera za klobuke, neki kramar je imel svetle orgljice, poleg tega pa še celo vrsto najrazličnejših reči, s katerimi se lahko lepo zagode. Šimnu je vse to dišalo. Hodil je pobit semtertja; drugi otroci so se bili zatekli k starišem po denar, Šimen pa ni imel koga prositi. Stari Selar je že zjutraj sedel med kupci v gostilni in se ni zmenil za Šimna. Drugi so si kupovali piškote in medene konjičke, on pa ni imel niti krajcarja . . . Nagledal se je vrvenja in šumenja, sit je bil že semnja in odšel je domov. Nikogar ni bilo doma. Teta Mica je bila na njivi. Pa je Šimen vedel, da ima teta Mica v škrinji lepe stvari, pa tudi stare tolarje in denar. Splazil se je skozi lopo, pristavil lestvo in prišel v sobo. Poiskal je ključ in je odprl skrinjo. V kotu, prav na dnu, je bil denar. Šimen je zagrabil drobiž in zbežal. Pri oknu se je ozrl, šel je nazaj, zaprl skrinjo, kot je bila, del ključ na navadno mesto in kmalu potem je bil zopet na semnju. Kupil si je najprej pera za klobuk in ponosno je hodil po vasi. Potem se je pa približal trgovcu z orgljicami in si je kupil orgljice, nazadnje pa še sladkih reči in lecta. Otroci so opazili, da ima Šimen denar. Lagal je, da mu ga je dala teta Mica in ded. Prosili so ga, naj tudi njim kaj kupi. In Šimen je kupil vsem, ki mu niso še nikdar nič hudega naredili; tistim pa, ki so ga zatožili in se smejali, kadar je bil tepen, ni kupil nič. Proti večeru se je semenj pomiril, in trgovci ter kra-

marji so razdirali šotore. Šimen je bil zapravlil vse. Najedel se je bil sladkarij, hodil ponosno po vasi s peri za klobukom in igral na orgljice.

Zvečer se je zbal tete Mice in se je spravil spat na seno. Selarja itak ni bilo domov. Zgodaj drugo jutro je bil Šimen na nogah in je igral na orgljice. Ob devetih je šel v šolo, a orgljic ni mogel pustiti doma. Tudi pera je imel za klobukom. Med ukom se je Šimen igral z orgljicami, pa se mu je pone srečilo in orgljice so zapiskale. Gospod učitelj je vzel Šimnu orgljice in ga vprašal, kje jih je dobil. Šimen je lagal, da mu jih je kupil ded. Takrat so pa vstali vsi tisti, ki jim ni hotel Šimen včeraj nič kupiti, in so povedali, da je Šimen imel dosti denarja in je kupoval razne stvari. Zatožili so tudi tiste, ki so od njega kaj vzeli. Nazadnje so vzeli Šimnu pera s klobuka, in Šimen je moral priznati, kje je dobil denar.

In Šimen je bil zopet tepen in zaprt do večera. Zvečer pa je šel v krčmo in je našel tam deda. Selar je bil pijan in ponujal je Šimnu vina in ga hvalil, da je priden in močan. Sopivci so bili že zapustili Selarja, in končno je še Selar zaspal. Šimen je sedel pri mizi in je premišljal, kaj se je bilo zgodilo. Mislil si je, da se nauči igrati na orgljice in da pojde po svetu, kot je bil pravil ded. Šel bi in igral in dobil krajcarje. Kako lepo bi bilo! In potem bi si kupil tako veliko muziko, kakor jo ima sosedov Janez, in bi igral. Imel bi pera za klobukom, žametast telovnik in židano ruto za vratom. Tako, si je mislil, bi bilo lepo. Tam bi ga ne poznali, in živel bi dobro. Ko bi zaslužil denar, bi si kupil vse, kar bi hotel, in ne bi kradel. Ded bi ga ne tepel več, učitelj bi ne imel več graje zanj. Bil bi samsvoj gospodar. Živel bi kot žive drugi ljudje; delati bi mu ne bilo treba... Kadar bi hotel, bi gošel, jedel bi, kar bi si izmislil dobrega, kakor ded, kadar sedi v krčmi; in spal bi lahko dolgo zjutraj... Zdaj pa je zopet vse zastoj. Učitelj je vzel orgljice, pera mu je raztrgal, zaprl ga je do večera in najbrže pove, da je vzel Mici denar. Mislil je, kako bi si pomagal? Ko bi bil jutri spet semenj, ukrad bi najlepše orgljice in zbežal bi odtod. Slišal je včasih, da v mestu prodajajo take stvari. Ko bi prišel v mesto, posrečilo bi se mu morda dobiti orgljice? — In ko je prišel na to misel, se mu je zdelo, da je to edino prav. In sklenil je, da uide v mesto in od tam naprej... Znočilo se je, in krčmar je vrgel deda Selarja iz hiše na prosto. Selar je klel in opotekaje je šel domov. Ded in vnuk sta se držala za roko, Selar je nekaj mrmral o pijanosti in se jezil nad krčmarjem in nad drugimi ljudmi, ki so pili za njegov denar. Šimen je pa mislil, kako bo drugi dan ušel v mesto. Lepe slike so se že vrstile pred njim, in vesel je bil, da se je spomnil na to, in čudil se je, da je hotel že toliko časa prenašati tepež čudnega deda in preziranje ljudi.

Ko sta prišla domov, je jokala teta Mica v hiši. Prijela je Šimna in vpila: „Tat, ves denar si mi odnesel!“

Ded Selar je pa prijel kneftro in v pijanosti je pretepal Šimna. Potem je šel spat...

(Nadaljevanje.)

V probujenjaravi.